

Nr 638

Av fröken **Bergegren m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till brottsbalk.

(Lika lydande med motion nr 525 i Första kammaren)

Med tillfredsställelse hälsa vi den allmänna kriminalpolitiska synen i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brottsbalk, som innebär en utvidgning av samhällets möjligheter till kriminalvård i frihet. Denna har tagit sig uttryck i en större differentiering av påföljderna samt en allmän upprustning av samhällets organ för denna kriminalvård. Avvägningen mellan de allmänpreventiva och de individualpreventiva synpunkterna har i allmänhet gjorts med hänsynstagande till en modern syn på dessa frågor. Till grund för propositionen ligger det arbete, som utförts i straffrättskommittén och strafflagberedningen.

Beträffande påföljderna har Kungl. Maj:t emellertid gjort icke obetydliga avvikelser från vad strafflagberedningen i sitt slutbetänkande år 1956 föreslagit. Dessa avvikelser ha enligt vår mening ej i alla avseenden inneburit förbättringar. Snarare ha de allmänt positiva förslag, som strafflagberedningen framlagt, i propositionen försetts med betydande inskränkningar. Dessa strida i viss mån mot den allmänna tendensen i brottsbalksförslaget i övrigt. Vi avse då närmast den föreslagna behandlingen av de unga lagöverträdarna. Riksdagen har redan vid antagandet av 1952 års lag om påföljder för vissa brott av underåriga i princip uttalat sig för att lagöverträdare, som ännu ej uppnått 18 års ålder, skola omhändertagas inom barna- och ungdomsvårdens ram. Att principen ej genomfördes helt år 1952 motiverades med att barnavårdens resurser för omhändertagande då ännu ej voro tillräckliga och att man i en provisorisk lag icke borde meddela ett absolut förbud mot annan behandling.

Strafflagberedningen har i sitt slutbetänkande år 1956 föreslagit att det i den kommande brottsbalken skall intagas ett förbud mot att döma den, som ännu ej fyllt 18 år, till fängelse. Beredningen förutsatte då, att ungdomsvårdsskolornas möjligheter skulle ha avsevärt förbättrats vid den tidpunkt, då den nya brottsbalken skall träda i kraft. Detta har även framhållits av departementschefen i propositionen. Under den tid som därefter förflutit har en avsevärd upprustning ägt rum, och läget kommer med säkerhet att förbättras ytterligare intill den tidpunkt då den nya brottsbalken skall träda i kraft. Efter vad man kan bedöma kan brottsbalken knappast komma att träda i kraft förrän den 1 januari 1965.

Visserligen anför departementschefen i propositionen, att förutsättningarna för att döma den, som är under 18 år, till fängelse äro mycket snäva och avses innebära en mera begränsad tillämpning härav än f. n., men enligt vår åsikt är möjligheten icke motiverad i något fall.

Det exempel, som av departementschefen anförts i anförandet vid lagrådsremissen, verkar inte övertygande. Exemplet avsåg en i övrigt mycket välartad 17-åring, som vid ett tillfälle i spritpåverkat tillstånd fört bil och därvid förorsakat en allvarlig trafikolycka. Det kan ifrågasättas om icke själva lagföringen samt ett ådömt kraftigt bötesstraff i ett dylikt fall skulle varit ur individualpreventiv och allmänpreventiv synpunkt tillfyllest, om med hänsyn till ynglingens karaktär skyddstillsyn eller behandling inom barna- och ungdomsvården icke skulle anses erforderligt. Där emot torde man icke kunna rekommendera ett omhändertagande tillsammans med äldre trafikbrottslingar på fångvårdens anstalter.

Skulle i något undantagsfall lagliga förutsättningar icke finnas för ett ingripande enligt barnavårdslagen, torde prognosen vara så god, att villkorlig dom eller bötesstraff kan ifrågakomma.

Några andra skäl att döma ungdomar under 18 år än de allmänpreventiva stå då icke kvar.

Departementschefen har i statsrådsprotokollet av den 5 december 1961 betonat, att brottsbalksförslaget icke innebär, att enbart hänsyn till allmän laglydnad får åberopas för att ådöma fängelse. Såvitt vi kunna finna ha några andra bärande skäl, som tillsammans med de allmänpreventiva skulle motivera ett dömande till fängelse, icke framlagts.

I de fall, då ungdomsvårdsskolorna synas ha uttömt sina möjligheter, och vederbörande inom kort kommer att uppnå 18 års ålder, kan enligt brottsbalksförslaget ungdomsfängelse ifrågakomma. Mot detta ha vi intet att erinra, men detta utgör samtidigt en motivering för att möjligheterna att döma till fängelse icke erfordras beträffande dessa sistnämnda ungdomar.

Vi anse det nu bör vara tid att införa ett förbud mot att döma lagöverträdare i åldern 15—17 år till fängelse. Därmed genomföres den princip, som statsmakterna redan år 1944 och 1952 uttalade sig för.

I propositionen har diskuterats frågan huruvida bötesförvandlingsstraff i form av fängelse skall kunna ådömas den som ej fyllt 18 år. Kungl. Maj:t har lämnat denna möjlighet öppen med den motiveringen att den är värdefull för effektiv bötesbetalning. I konsekvens med vad vi härovan anför, och i enlighet med strafflagberedningens förslag, bör ett förbud att döma till fängelse även gälla bötesförvandlingsstraff. Det förefaller oss stötande att en ung människa, som begått en bagatellförseelse, genom förvandling av dessa böter skulle behöva komma i kontakt med fångvårdens anstalter och dess klientel. Det måste även beaktas att ungdomarna genom

den utökade skolplikten under längre tid än tidigare äro beroende av sina föräldrar för sitt uppehälle, även om vissa ungdomsgrupper fortfarande kunna ha god betalningsförmåga.

I enlighet med de principer, som redovisats rörande förbud att döma dem till fängelse, som ej fyllt 18 år, bör ett sådant tillfälligt omhändertagande, som omförmäles i 28 kap. 11 § i brottsbalksförslaget, ej kunna ske beträffande dessa ungdomar. F. n. gäller den i lagen om villkorlig dom § 14 a intagna bestämmelsen, att ett tillfälligt omhändertagande av den villkorligt dömda ej må beslutas i fråga om den som är under 18 år. Så sent som vid 1961 års riksdag avslogs en motion med yrkande om att detta förbud skulle upphävas. Visserligen torde detta beslut ha fattats delvis med motiveringen att frågan definitivt skulle lösas i samband med behandlingen av brottsbalksförslaget, men många torde även i övrigt ha ställt sig skeptiska till värdet av det i motionen framförda förslaget, i synnerhet som riksdagen så nyligen som 1959 antagit den ovannämnda paragrafen, då en liknande motion avvisades.

Departementschefen har motiverat sitt ställningstagande med att en sådan rätt till omhändertagande redan finnes för barnavårdsnämnderna enligt den nya barnavårdslagen och att bestämmelserna i 28 kap. 11 § brottsbalksförslaget sålunda skulle kunna anses vara en logisk följd av barnavårdslagens bestämmelse. Mot detta kan invändas att ett omhändertagande enligt barnavårdslagen endast får ske i vissa klart avgränsade fall, nämligen då den unge både är i behov av samhällsvård och är farlig för allmän ordning och säkerhet. Det förhållandet att barnavårdsnämnden äger begära sådant omhändertagande utgör också en garanti för att detta sker i någon av barnavårdens anstalter och endast undantagsvis i polisarrest. Det är ej lika självklart att den unge vid av övervakningsnämnd eller domstol fattat beslut om omhändertagande kommer under sakkunnig vård, även om departementschefen uttalat att han förutsätter att omhändertagandet i polisarrest skall kunna ske högst ett eller ett par dygn. Det kan även ifrågasättas, om det inte kan anses tillräckligt att ett organ — barnavårdsnämnden — har möjlighet att vid behov föranstalta om omhändertagande.

Vi anse således, att bestämmelsen enligt 28 kap. 11 § brottsbalksförslaget bör kompletteras med en föreskrift att sådant omhändertagande icke får äga rum, när den dömda är under 18 år.

Beträffande brottsbalksförslaget i övrigt har Kungl. Maj:t gjort ytterligare en del icke fullt så betydelsefulla avvikelser från vad beredningen föreslagit. I vissa av dessa fall anse vi att beredningen på ett riktigare sätt lyckats skapa bestämmelser i linje med de principer, som präglade den stora strafflagreformen. I brottsbalksförslagets 1 kap. 6 § har gjorts den avvikelser ifrån vad beredningen föreslagit, att man skall kunna döma till

fängelse för ett eller flera brott samtidigt som man för brottsligheten i övrigt ådömer skyddstillsyn. Enligt vårt förmenande fyller möjligheten att kombinera skyddstillsyn med fängelse icke något behov. Om vederbörande anses vara i behov av en kortare tids anstaltsvistelse så löses frågan härom på det sättet att i skyddstillsynen skall kunna ingå behandling i anstalt. Beredningen har uttalat, att denna anstaltsbehandling kan förändras såväl av allmänpreventiva som individualpreventiva skäl. Rimliga hänsyn till allmänpreventionen ha tagits, om man låter skyddstillsynen börja med en anstaltsvistelse. Det finns icke skäl att i ett sådant läge döma även till fängelse för visst eller vissa brott. Snarare föreligger en risk för att avtjänandet av frihetsstraffet försenar eller t. o. m. försvårar den vård och behandling, som avsetts med skyddstillsynen. Vi anse att beredningens förslag bör läggas till grund för lagstiftningen i denna del.

I den nu gällande lagen om villkorlig dom utsäges, att villkorlig dom ej må meddelas, där det av hänsyn till den allmänna laglydnaden är påkallat att den brottslige undergår straff. Vidare uttalas, att villkorlig dom må brukas om ej den brottslige synes förskylla högre straff än straffarbete i ett år eller fängelse i två år. Enligt beredningens förslag beträffande villkoren för skyddstillsyn har angivits, att vederbörande skall ställas under skyddstillsyn om det prövas erforderligt och mera ingripande åtgärd ej befinnes påkallad. Någon till brottets svårhetsgrad knuten maximigräns för användningen av skyddstillsyn har beredningen ej funnit behövlig eller ens lämplig. I det nu föreliggande brottsbalksförslaget uttalas, att om det lindrigaste straff som är stadgat för brottet är fängelse ett år eller däröver, må dömas till skyddstillsyn allenast om synnerliga skäl äro därtill. Enligt vår mening har beredningen kommit till ett bättre resultat på denna punkt. Vi anse i likhet med beredningen att ett till brottets svårhetsgrad knutet hinder mot användning av skyddstillsyn icke ger någon tillfredsställande vägledning vid bedömning av huruvida skyddstillsyn skall vara utesluten av allmänpreventiva skäl i det särskilda fallet. Brottets svårhet bör endast vara en av de omständigheter, som skall bedömas vid domstolens avgörande. Det bör överlåtas åt rättstillämpningen att träffa avgörandet utan det band som den föreskrivna gränsdragningen innebär. De nu gällande reglerna ha visat sig vara förenade med olägenheter, då det gällt att finna den för den tilltalade mest lämpliga påföljden. Även om brottsbalksförslagets regler framstå såsom rimligare än de som nu gälla, borde strafflagberedningens förslag i denna del ha följts.

Det är av synnerligen stor vikt, hur den anstaltsbehandling utformas, som i vissa fall skall inleda skyddstillsynen. Beredningen har avsett, att denna anstaltsbehandling skall äga rum i särskilda anstalter inom fångvårdens ram. I propositionen har departementschefen betonat vikten av att de som bli föremål för denna anstaltsbehandling hållas avskilda från

fångvårdens övriga klientel. Däremot har departementschefen icke i nuvarande läge velat föreslå tillkomsten av särskilda anstalter för nu ifrågavarande ändamål. Om tidigare befintliga anstalter kunna helt avskiljas för ändamålet framgår ej klart. Dessa frågor torde bli föremål för ytterligare behandling såväl inom fångvårdsstyrelsen som inom justitiedepartementet. För vår del vilja vi emellertid redan nu understryka vikten av att särskilda anstalter vid brottsbalkens ikraftträdande finnas reserverade för detta behov, dels för att man på ett effektivt sätt skall kunna särskilja detta klientel från fångvårdsanstalternas övriga intagna och dels med hänsyn till särskilda krav beträffande läkare, kuratorer och övrig personal, som måste uppfyllas för att anstaltsvården skall fylla sin tänkta uppgift. Riksdagen bör i sin skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla det angelägna i att de av oss angivna kraven äro tillgodosedda vid brottsbalkens ikraftträdande.

Med åberopande av vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag till brottsbalk måtte
dels A besluta:

1. att 1 kap. 6 paragraf skall erhålla följande lydelse:

”Om särskilda skäl äro därtill, må för ett eller flera brott dömas till böter jämte påföljd för annan brottslighet, så ock till fängelse jämte villkorlig dom för brottsligheten i övrigt.”

2. att 26 kap. 4 paragraf första stycket skall erhålla följande lydelse:

”Den som är under aderton år må ej dömas till fängelse.”

3. att i 28 kap. 1 paragraf tredje stycket utgår.

4. att i 28 kap. 11 paragraf skall ingå såsom ett tredje stycke:

”Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.”

dels ock B

vid utformandet av sin skrivelse till Kungl. Maj:t beaktar vad i övrigt i motionen framförts.

Stockholm den 7 februari 1962

Astrid Bergegren

Bo Martinsson

Thyra Löfqvist